

Aina Moll
Institut d'Estudis Catalans

Francesc de Borja Moll i la relació entre València i Mallorca

Digníssimes autoritats, amics i amigues,

ermeteu-me que comenci expressant la meva satisfacció de participar en aquest acte d'homenatge a Francesc de Borja Moll, per diversos motius que poden resumir-se en dos: per la festa en si i perquè se celebra en terra valenciana.

Deixant de banda -perquè no hi tinc cap mèrit- el meu lligam familiar amb l'homenatjat, com a illenca que va participar amb entusiasme en la resistència cultural que durant el franquisme unia els lletraferits de totes les terres on es parla català, sense distincions socials ni ideològiques, em satisfà i m'emociona comprovar que la commemoració del centenari de Francesc de Borja Moll ens ha unit novament, amb el mateix esperit i les mateixes ganes de guanyar el futur.

El Parlament de les Illes Balears, en acordar la proclamació de 2003 com a "Any Moll", i el Govern Balear en convocar el conjunt dels illencs a celebrar-lo amb voluntat de progressar cap al recobrament ple de la nostra llengua, probablement no esperaven que la seva crida tingués el ressò que ha tingut a la resta dels Països Catalans. Però no és la primera vegada que l'obra magna d'Alcover i de Moll actua d'estímul per a la presa de consciència d'identitat en tot el territori. En diverses ocasions, al llarg del segle XX, va tenir la virtut d'engegar una sèrie d'accions col·lectives de llarga durada, i és molt encoratjador pensar que pugui mantenir aquesta virtut cohesionadora en el segle XXI.

De Mallorca eixia, el novembre de 1901 (dos anys abans de néixer Moll) la *Lletra de convit* en què Mossèn Alcover exposava el seu magne projecte d'un *Diccionari de la llengua catalana* que reunís *tota la llengua*, parlada i escrita, i *convidava "tots els amics de la llengua catalana"*, a treballar "qui més pugui" per dur-lo a terme. Prèviament, els mesos d'abril i maig, havia fet un viatge per tot el País Valencià, part del Principat i el Rosselló, per establir un primer contacte amb la gent i el parlar de les diferents contrades; i immediatament després començava -precisament per Alacant- les seves eixides d'enquesta dialectal per tot el territori, hi establí una xarxa de col·laboradors, secretaris i corresponsals que hi havien de treballar durant molts d'anys i creava, per a coordinar-la, el *Bolletí del diccionari de la llengua catalana*.

Quaranta-vuit anys més tard (setze després de la mort d'Alcover), des de Mallorca, Moll feia pública la seva intenció de reprendre l'edició del *Diccionari català-valencià-balear*, interrompuda d'ençà de la guerra civil -l'obra havia canviat de nom, però no d'esperit, i ho explicitava en el seu llarguíssim subtítol-. Es constituïren a Palma la Comissió Patrocinadora i el Secretariat de l'Obra del Diccionari, que feren una crida a la col·laboració de la resta dels Països Catalans, i ben aviat es crearen a Catalunya i al País Valencià les corresponents Comissions i Secretariats, amb seu a Barcelona i València. De 1950 a 1962, les activitats dels tres Secretariats constitueixen un sòlid pilar de la resistència cultural en aquells temps difícils. I quan es dissolen a l'acabament del tom X, noves entitats culturals assumeixen a cada territori la seva tasca de resistència -segurament som molts els qui encara avui som socis a la vegada d'Òmnium Cultural, de l'Obra Cultural Balear i d'Acció Cultural del País Valencià (i d'alguna altra, encara). Això faria possible, al final del franquisme i durant la transició, la feina coordinada de tots en el Congrés de Cultura Catalana (1975-77).

Paradoxalment, el nou règim democràtic instaurat per la Constitució de 1978, al mateix temps que obria la porta als Estatuts d'Autonomia i al recobriment de la llengua pròpia com a oficial i fins i tot prioritària -damunt els papers- en cada territori, va establir unes fronteres interiors que els resistents al franquisme no havíem tingut. D'aleshores ençà, Catalunya, el País Valencià i les Illes -i per extensió, fins i tot Andorra, la Franja d'Aragó, la Catalunya del Nord i l'Alguer- han progressat, en graus i a ritmes diferents, en el recobriment interior de la llengua; però l'acció conjunta ha estat més difícil que abans. Amb una gran excepció: el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, que l'any 1986 concità novament -per commemorar precisament una altra gran iniciativa d'Alcover- la voluntat de recobriment de la llengua pròpia en tot l'àmbit lingüístic català. La iniciativa venia un cop més de la societat civil, però es va fer a l'empara de les institucions: el copríncep d'Andorra i els presidents de la CA de les Illes Balears, de la Generalitat Valenciana, de la Diputació General d'Aragó i de la Generalitat de Catalunya formaren la Comissió d'Honor del Congrés. Això era una gran novetat, que ens va fer concebre moltes esperances, que Francesc de B. Moll compartia (i que tot just ara es comencen a acomplir).

Ell havia participat de la lluita cívica i unitària per la llengua al llarg de la seva vida, d'ençà que Mn. Alcover li obrí els ulls sobre la nostra identitat lingüística i cultural, a l'edat de tretze anys. Entre els tretze i els disset, "devorà" (segons confessió seva) la col·lecció del BDLC, des del primer número, de manera que quan va emprendre amb el canonge-filòleg la gran *eixida* d'enquesta dialectal de l'any 1921, ja tenia el referent de les eixides anteriors: dels llocs que Alcover havia visitat, de les persones que l'hi havien acollit i de les afinitats i diferències que havia observat entre els parlars, els estris de cultura popular i les actituds envers la llengua de la gent de les diferents contrades. En aquell viatge va fer coneixença amb molta gent senzilla, que els informava sobre mots, eines i costums, i amb la gent il·lustrada de cada lloc, que els ajudava a trobar informadors i sovint els hostatjava. Gràcies al detallisme de Mn. Alcover, que ho consignà tot en el seu dietari, sabem els noms i cognoms de tots ells i podríem cercar-ne ara els descendents; i com que una part de la feina de Moll consistia a recollir de boca d'infants la descripció i la terminologia dels jocs infantils, qui sap si trobaríem encara a Alacant, a Alcoi, a Cullera o a qualsevol altra de les localitats valencianes on feren estatge, algun d'aquells xiquets, o d'aquelles "nenes de deu fins a catorze anys, seleccionades entre les més eixerides, i moltes semblaven triades també entre les més boniques", convertits en venerables ancians o en velletes de rondalla!

Alcover tenia des del principi una certa predilecció -que encomanà al seu deixeble- pel valencià i els valencians, perquè la llengua hi era més en perill, a causa de la problemàtica -que els illencs en bona part compartíem i compartim- derivada de la llarga situació diglòssica amb la consegüent manca d'autoestima i de fidelitat a la llengua, per part del poble senzill que n'ignora l'abast geogràfic i té dificultat per a acceptar-ne el nom. D'altra banda, les seves baralles amb els membres de l'IEC, que el

portaren a trencar amb bona part dels catalanistes del Principat i de Mallorca, afectaren poc les seves relacions amb els valencianistes.

Mort Alcover, Moll continuà la relació amb els amics valencians i la intensificà, gràcies al seu gran amic i col·laborador Manuel Sanchis Guarner, amb qui féu coneixença a Madrid l'any 1933, en el *Centro de Estudios Históricos*, i feren bona amistat en el curs dels viatges d'enquesta per a l'ALPI (*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*) en 1934 i 1935. La llarga estada de Sanchis a Mallorca - setze anys - fou molt fructífera per a la vida cultural de l'illa i amplià el cercle de les nostres relacions amb els valencianistes, fins aleshores reduïdes als d'ideologia dretana. Els bons oficis de Sanchis aconseguiren que es formés un Secretariat, presidit per Joan B. Carles Llemosí i format per Beüt, Cano Marquès, Martínez Vidal i Enric Valor i una Comissió Patrocinadora presidida per Nicolau Primitiu Gómez, de vint-i-vuit membres on tots els grups valencianistes eren representats, units tots en favor de la llengua, malgrat les divergències que existien entre ells: hi havia gent de Torre, del Rat Penat, nous valors d'ideologia esquerrana com Joan Fuster, filòlegs com Josep Giner, etc. L'Exposició del Diccionari tingué a València el seu èxit més gran, i al llarg dels dotze anys de vida dels Secretariats del Diccionari, la representació valenciana en els actes organitzats a qualsevol punt de l'àmbit lingüístic era sempre nodrida i variada i responia perfectament a l'eslògan de Joan Ballester: *Entre tots ho farem tot*. També publicàrem a l'Editorial Moll llibres de Xavier Casp, de Joan Fuster, etc., i la crònica valenciana del *Cap d'Any* de Raixa feia el recompte detallat de les activitats culturals de l'any i la llista de les publicacions.

Malauradament, les divergències entre els valencianistes persistiren i s'emmetzinaren, i això contribuí sens dubte a mantenir la confusió del poble i afavorí més tard manipulacions polítiques absolutament lamentables.

Moll sentia com a cosa pròpia els avatars del valencianisme, esperançant-se i descoratjant-se al ritme dels esdeveniments que es produïen a València. L'any 1981 sentí profundament la mort de Sanchis Guarner -per la pèrdua del gran amic i per les tristes circumstàncies que la precediren-, i al 1986 s'esperançà davant la celebració del Segon Congrés Internacional de la Llengua, que semblava auspiciar una col·laboració en la política cultural de les administracions dels diferents territoris autònoms; però aviat vegé decebudes aquestes esperances...

Darrerament, s'han fet progressos importants per a la defensa i promoció de la llengua en el seu conjunt, amb la creació de la Universitat Joan Lluís Vives i la de l'Institut Ramon Llull per a la projecció exterior de la llengua catalana (a banda de diferents convenis per a accions concretes importants). La Universitat Lluís Vives ha establert, per primera vegada, una coordinació entre les Universitats dels territoris catalans, de Perpinyà a Alacant i de Lleida a Mallorca; però, malauradament, Institut Ramon Llull, que és l'equivalent per al català de l'*Instituto Cervantes* i es va crear per conveni entre el Govern Balear i la Generalitat de Catalunya deixant la porta oberta a la resta d'Administracions dels territoris catalans, no s'ha vist completat -"normalitzat"- amb la incorporació de la Generalitat Valenciana, i les Universitats estrangeres veuen amb escàndol que la part importantíssima de l'aportació valenciana a la literatura i la cultura universals per mitjà de la nostra comuna llengua catalana, no hi és "oficialment" representada.

Tant de bo "l'Any Moll", que, auspiciat pel Parlament i el Govern de les Illes Balears, ha estimulat l'autoestima i la fidelitat lingüística dels illencs més enllà del que els més optimistes ens atrevíem a esperar, i ha tingut ressò en la societat civil de tots els Països Catalans i en la Generalitat de Catalunya, servesqui una vegada més per a unir catalans, valencians i balears en la defensa i promoció de la nostra llengua, ara amb el suport de totes les administracions que en tenen la responsabilitat.

Seria el darrer i definitiu efecte de l'obra que mossèn Alcover inicià i Moll dugué a terme, i que tan sovint ha estat qualificada de "prodigiosa".

Dis^u Honratge de la Universitat d'Alacant a Francesc de Borja Moll^u, Alacant, 7 de maig de 2003. Ps 19-21.